

BI "Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras"

Didžioji g. 17/1, Vilnius

Pareiškėjas:

Grant Arthur Gochin

Gimimo data: 1963-11-02

Adresas: 10 900 Winnetka ave, Chatsworth, CA 91311

Jungtinės Amerikos Valstijos

Pareiškėjo atstovas:

Advokatas Rokas Rudzinskas

A. Mickevičiaus g. 14-2, LT-08119 Vilnius

tel.: 8 614 88303, el. Paštas: rokas@rlaw.lt

SKUNDAS

DĖL ISTORINĖS IŠVADOS PAKEITIMO

2019 m. rugpjūčio 29 d., Vilnius

Centras 2015 m. spalio mėnesį publikavo istorinę išvadą „Jono Noreikos (generolo Vėtros) veikla nacių okupuotoje Lietuvoje“, kurioje teigiama, kad atlikti Jono Noreikos veiklos vokiečių okupacijos laikotarpiu tyrimai leidžia teigti, kad ji negali būti vertinama vienareikšmiškai, pažymėta, kad Centro istorikų atlikti pakartotiniai išsamūs tyrimai nepatvirtino A. Pakalniškio prisiminimuose pateiktų teiginių, esą Jonas Noreika yra buvęs žydų masinio naikinimo operacijų dalyvis, nurodoma, kad 1941 m. nacių okupacinei valdžiai nepavyko įtraukti J. Noreikos į Telšių aps. Plungės vlsč. vykusią žydų naikinimo operaciją, žydų diskriminavimo ir izoliavimo veiksmuose Jonas Noreika nedalyvavo, nes Šiaulių apskrities viršininko pareigas pradėjo eiti tik 1941 m. rugpjūčio 3 arba 5 dienomis, archyvuose dokumentuose ir istorikų darbuose nerasta jokių žinių, kad Jonas Noreika būtų buvęs Šiaulių apskrityje vykusiu masinių žydų naikinimo operacijų dalyvis¹.

Išvada yra neobjektyvi ir šališka, paremta Centro istorikų darbais, kuriuose Jono Noreikos prisidėjimas prie Holokausto nėra nagrinėjamas. Išvadoje yra grindžiama nepatikimais įrodymais: Sovietų sąjungos tardymo organų kvotos protokolais (t.y. prievarta išgautais parodymais), Jono Noreikos bendražygių/ bendra-partiečių liudijimais.

Išvada nutyli svarbias, dokumentuose užfiksuotas istorines aplinkybes, pvz: Klemenso Bruniaus parodymus, kur Jonas Noreika įvardijamas Lietuvos Nacionalistų partijos atstovu Žemaitijos kraštui (LYA f.K-1, a.58, b.34897/3, l.219), Jono Noreikos asmeninius nurodymus dėl žydų tautybės asmenų - pasirašytus tik pradėjus eiti apskrities viršininko pareigas, Žagarės burmistro paskyrimą ir jo parodymus.

¹ Istorinė išvada paskelbta Centro internetiame tinklapyje nuoroda:

http://genocid.lt/UserFiles/File/Pazymos/201510_noreika_pazyma01.pdf

Cituojama istorinės išvados santrauka, kaip ji pateikta Vilniaus apygardos administracinio teismo 2019 m. kovo 27 d. sprendime administracineje byloje Nr. eI-534-281/2019

Išvadoje pateiktas Jono Noreikos veiklos, nukreiptos prieš žydų tautybės asmenis, teisinis įvertinimas prieštarauja tarptautiniams teisės aktams ir Jungtinių Tautų Karo tribunolo praktikai. Išvadoje nurodyti kategoriški teiginiai neatitinka dokumentuose užfiksuotų faktų apie 1941 m. birželio - rugpjūčio mėn. realijas. Tyrimo metu buvo atrasta archyvinių dokumentų liudijančių asmeninį Jono Noreikos, kaip LAF Žemaitija (Telšiai) vado prisidėjimą prie žydų tautybės asmenų naikinimo 1941 m. Telšių ir Šiaulių apskrityje.

Dokumentai taip pat liudija, kad žydų naikinimo operacijos ir turto grobstymas 1941 m. birželio - rugpjūčio mėn. buvo vykdomas pagalbinės policijos / baltaraiščių / Lietuvos aktyvistų fronto savanorių. Nors tam tikrose naikinimo operacijose dalyvavo nacių karininkai, tačiau suėmimas, konvojavimas, uždarymas į getus ir fizinis susidorojimas buvo vykdomas asmenų, kurių aukščiausias vadas ir karo lauko teisėjas Žemaitijoje buvo Jonas Noreika.

1. Teisinis suinteresuotumas

Mano senelis Shmuel (Samuel) Gochin yra kilęs iš Papilės (Šiaulių apskritis) 1902 m.² Pirmojo pasaulinio karo metais buvo ištremtas į sibirą. 1919 m. Grįžo į Lietuvą. 1925 m. atliko privalomąją karo tarnybą Lietuvos kariuomenėj. Būdamas 25 m. migravo į PAR. Kartu su seneliu migravo ir kiti šeimos nariai. Šios aplinkybės yra konstatuotos Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo 2011-07-21 sprendimu mano Grant Gochin Lietuvos pilietybės atkūrimo byloje Nr. A822-2124-2011.

Senelio brolis Mones Gochin su žmona Šeina, dukromis Leya, Rakhael, Tsile, Maše, Sara ir sūnūmis Samuel, Abe, Yakov, Yosel, and Šmerel³ (Lietuvos Respublikos piliečiai⁴) taip pat buvo ištremti, 1921 m. grįžo į Lietuvą. Antrojo pasaulinio karo metais liko gyventi Papilėje. Turimais duomenimis jų likimas yra tragiškas - žuvo Šiaulių apskrityje vykdyto Holokausto metu (nužudyti liepos 7 d., liepos 18 d., ir spalio 2 d. Žagarės gete).

Holokaustas tiesiogiai palietė mano šeimą. Masinės žydų žudynės Jono Noreikos prižiūrime Šiaulių apskrityje pabaigė Gochin'ų šeimos 600 metų gyvenimo Lietuvoje istoriją. Senelis pergyveno dėl savo brolio ir jo šeimos žūties, sirgo lėtine širdies liga. Aš augau kartu su seneliu ir klausydamas jo pasakojimų išgyvenau giminės netektį. Mano seneliai ir pusbroliai tapo aukomis Jono Noreikos vadovaujamų LAF baltaraiščių, žuvo Noreikos įsteigtame ir prižiūrimame gete.

Esama Centro išvada žeidžia mane, kaip Gochin'ų šeimos palikuonį. Centro publikuotas neobjektyvus Jono Noreikos asmenybės ir veiklos vertinimas menkina mano žuvusių artimųjų atminimą. Tai žemina mano savigarbą. Aš negaliu jaustis pilnavertiškai, kuomet valstybinė institucija, oficialiai nepripažįsta Jono Noreikos kolaboravimo su naciais ir prisidėjimo prie Holokausto vadovaujant Lietuvos Aktyvistų Frontui Žemaitijoje. Valstybinė institucija, kurios pagrindinis tikslas yra istorinio teisingumo atkūrimas, visuomenei teikia informaciją, kurioje iškraipo istorines aplinkybes dėl Jono Noreikos prisidėjimo prie mano giminės ir visų Šiaulių apskrities žydų mirties.

Esama istorinė išvada yra neteisėta, todėl, vadovaudamasis Viešojo administravimo įstatymo 15 str. 1 d. 6 p., teikiu ši skundą ir prašau atlikti administracinę procedūrą, bei įstatymo nustatyta tvarka

² LCVA F 412 In 13, B6 L863 Shmuel Gochin šeimos sudėtis

³ LCVA. F. 412. In. 13 B. 13 L. 242.

⁴ LCVA F. 412. In. 12 B. 67. L. 225

1922 m. sausio 2 d. išduotas vidaus pasas Nr. 623696 Mones Gochin ir 6 šeimos nariams

priimti administracinį sprendimą dėl Centro veiksmais padaryto Grant Arthur Gochin teisių ir teisėtų interesų pažeidimo (VAĮ 19 straipsnio 1 dalis). Vadovaujantis Centro turimais ir šiuo skundu teikiamais istoriniais dokumentais prašau atlikti pakartotinį Jono Noreikos veiklos vertinimą bei paskelbti naują objektyvią istorinę išvadą.

2. Faktinis skundo pagrindas

Išvadoje pateikiamas istorinių aplinkybių interpretavimas ir aiškinimas, yra neobjektyvus.

Visa kaltė dėl 1941 m. birželio - liepos mėn. Žemaitijos Holokausto įvykių yra perkeliama nacių okupacinei valdžiai. Vienok, išvadoje yra nepagrįstai atmetami įvykių liudininkų parodymai, nėra minimos aplinkybės užfiksuotos dokumentuose, liudijančios Jono Noreikos LAF Telšiai vado turėtą įtaką ir autoritetą, nutylimos aplinkybės apie Jono Noreikos artimą aplinką, nėra minimos aplinkybės liudijančios Telšių apskrities įstaigų įsitraukimą į žydų izoliavimą, jų išnaudojimą darbams ir turto dalybas. Išvadoje yra nutylimos aplinkybės ir dokumentai liudijantys Jono Noreikos kolaboravimą su naciais einant Šiaulių apskrities viršininko pareigas. Išvadoje nėra svarstomi galimai padaryti nusikaltimai prieš Lietuvos piliečius, visa atsakomybė ir iniciatyva yra priskiriama nacių okupaciniai valdžiai. Be jokio objektyvus pagrindimo.

LAF propaganda

Išvada neįvardina Jono Noreikos kaip politinės partijos buvusios valdžioje iki 1941 m. rugpjūčio 5 d. atstovo Žemaitijos kraštui. Išvada nutyli aplinkybę, kad politinė partija LAF, Telšiuose nuo 1941 m. liepos pradžios iki 1942 m. leido savo oficialų laikraštį „Žemaičių žemė“, kurio antraštė taip ir skelbė „Lietuvos Aktyvistų Fronto laikraštis“. Sutinkamai su Telšių kurijos duotais paaiškinimais savivaldybei⁵, spaustuvę 1941 m. birželio pabaigoje iš kurijos perėmė „valdžia“⁶, o valstybinei spaustuvei stalus suteikė Telšių savivaldybė.

Sutinkamai su LAF nario Vytauto Stonio liudijimais⁷ LAF Kaune turėjo savo centrinę būstinę, administracijoje dirbo virš 100 žmonių, turėjo karinį ir propagandos departamentus.

LAF laikraštis „Žemaičių žemė“⁸ iki 1941 m. rugpjūčio mėn. straipsniuose spausdina atvirą antisemitinę propagandą⁹, o liepos numeriuose išspausdina Hitlerio „Mein Kampf“ vertimus¹⁰. Pažymėtina, kad tai buvo valdžioje esančios politinės partijos oficialus laikraštis, kuris atspindi ne nacistinės, o būtent lietuvių politinės organizacijos idealogiją ir mintis. Politinės organizacijos legaliai valdžioje veikusios iki rugpjūčio 5 d.

Turimi įrodymai liudija, kad iki 1941 m. pabaigos Žemaitijoje spaudos cenzūra buvo silpna arba jos visai nebuvo (skirtingai nei Kaune). Jei „Žemaičių žemė“ būtų buvusi cenzuruojama nacių, joje nebuvo galima minėti nei laisvos Lietuvos, nei nepriklausomybės, o taip pat Lietuvos Vyriausybės ir LAF (žr. 1981-09-26-„DRAUGAS“-i5-8, N. Butauto straipsnį apie laikraščio „Į Laisvę“ leidybą). Šią nuomonę patvirtina, žemiau pateikiamos ištraukos.

⁵ Priedai 5, 5.1, 5.2 LCVA-f1075-a2-b10-1108 ir kiti

⁶ LAF vyriausybė Lietuvoje vadovauja iki 1941 m. rugpjūčio 5 d.

⁷ LKP-f3377-a55-b41-1107-119-Vytautas-Stonis paaiškinimai dėl LAF struktūros

⁸ <https://silviafoticom.files.wordpress.com/2018/09/zemaičiuizeme1941.pdf>

⁹ ypatingai Žemaičių žemė Nr. 4 ir 5

¹⁰ pridedama

“Žemaičių žemė” Nr. 4

* "Visi turi dirbti! Mes atstatome laisvą nacionalinę Lietuvą..."

* "Tik darbu laisvę laimėjom ... Telšių apskrityje atkovoti laisvą Nepriklausomą Lietuvą"

* "Nepriklausomos Lietuvos Laikinosios Vyriausybės žodis į Tautą"

“Žemaičių žemė” Nr. 6

* "Žemaičiai pareiškia džiaugsmą. ... Telšių apsk. L.Aktyvistų Fronto Vadas kap. Noreika... Kviečia laikytis vieningai, buriantis apie L.Aktyvistų Frontą. ... Rezoliucija daugelio susirinkimo dalyvių pasirašyta ir pasiūsta Lietuvos Vyriausybei.

* "Ir Pavendeny" "...nes ir jie trokšta Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės"

1941-08-16 Laikraštis "Išlaisvintas Panevėžietis" Antrame puslapyje paskelbta "Generalkomisaru Dr.von Renteln pasakyta įgaliotinio L.Prapuolenio kalba", kuriame siekė "prikelti Lietuvą naujam valstybiniam gyvenimui". Pažymėtina, kad ši kalba buvo išsakyta diena po Lietuvos Vyriausybės atstatydinimo. Įrodymai liudija, kad 1941 m. vasarą Žemaitijoje cenzūra galimai veikė tik formaliai arba jos visai nebuvo.

Esamoje išvadoje nėra svarstoma kokią įtaką turėjo LAF skleidžiama propaganda, Žemaitijos žmonių nuotakoms, užverbuotiems LAF savanoriams ir jų apsisprendimui išžudyti žydų tautybės bendrapiliečius. O tai yra labai svarbu.

Nors nėra tiesioginių įrodymų liudijančių Jono Noreikos prisidėjimą prie Žemaičių žemės leidybos, tačiau būdamas politinės organizacijos LAF vadas Žemaitijoje Jonas Noreika negalėjo nežinoti, kas vyksta jo apygardoje. Atsižvelgiant į Jono Noreikos pomėgį literatūriniam darbui¹¹ ir vėlesnius jo veiksmus Šiaulių apskrityje, yra tikėtina, kad "Žemaičių žemės" leidyba buvo pradėta su jo žinia ir galimai jo iniciatyva ir palaikymu. Gali atrodyti sutapimas, tačiau LAF laikraštis vadinosi taip pat kaip ir jo Jono Noreikos suburta ir vadovaujama "Žemaičių žemės" delegacija (žr. toliau.)

Išvadoje šios aplinkybės nėra minimos ir nėra svarstomos, o tai yra svarbu siekiant visapusiškai įvertinti Jono Noreikos prisidėjimo prie genocido veiksmus, LAF vyriausybės valdymo metu.

Plungės žydų žudynės

Atsižvelgiant į aptartas aplinkybes ir nurodytus dokumentus pažymėtina, kad kad naciai negalėjo turėti didelės įtakos sprendžiant 1800 Plungės žydų likimą. Archyviniai dokumentai¹² ir įvykių liudininkai¹³ nurodo, kad vokiečių kareivių Telšiuose liepos mėn pradžioje buvo negausiai. Buvę keli vokiečių kareiviai, vokiečių karo komendantūroj. Reikia suprasti, kad tai ne SS ir ne SD, o Vermachto kariai. Vermachto kariams žydų izoliavimas ir žudymas nebuvo užduotis.

Sutinkamai su A.Pakalniškio parodymais Plungėje buvo komendantūra. P. Alimas pakeičia 2 dienas komendantu dirbusį Joną Noreiką. Jaunas kapitonas Jonas Noreika vėliau dirba kitoje pastato pusėje - LAF štabe, verbuojančiame savanorius. Visa tai vyksta priešais sinagogą, kurioje tuo metu buvo suvartyti ir dvi savaites laikomi visi Plungės žydai.

¹¹ 1933 m. išleistoje apybraižoje "Pakelk galva lietuvi" Jonas Noreika nagrinėdamas lietuvių ekonomikos ir kultūros nuosmukį, pagrindine nesekmės priežastimi įvardina žydus

¹² Priedai Nr. 12, 12.1, 12.2

¹³ A.Pakalniškio liudijimai, Zenono Ivinskio liudijimai

Istorinėje išvadoje šios aplinkybės yra neminimas. Išvadoje yra nepagrįstai atmetamas A.Pakalniškio liudijimas, kad Jonas Noreika žodžiu įsakė sušaudyti žydus buvusius sinagogoje. Aleksandro Pakalniškio prisiminimai atmetami remiantis sovietų okupacinių jėgų struktūrų (tikėtina žiauraus tardymo metu) išgautais parodymais, kur žudynių vykdytojai teigė, kad **“žudynių organizatoriai buvo vokiečiai**, o žydų konvojavimui ir sušaudymui ties Kaušėnais vadovavo Povilas Alimas ir jo pagalbininkas Pabrėža”¹⁴. Tai gali būti tiesa, tačiau apie tai kas davė nurodymus išvaryti Plungės žydus iš savo namų, uždaryti juos sinagogoje ir po dviejų savaitių sušaudyti, patikimų žinių nėra. Tik Pakalniškio liudijimas.

Išvadoje nėra atsižvelgiama į A.Pakalniškio nurodomą aplinkybę, kad P.Alimo darbo kabineto durys buvo visai greta Jono Noreikos. Išvadoje nėra atsižvelgiama į aplinkybę, kad Jonas Noreika buvo Kaune veikusios LAF vyriausybės viršininkas Žemaitijos apskrityje ir, kad tuo metu kai buvo likviduojami geto kaliniai, būtent Jonas Noreika buvo aukščiausias teisėtas politinės valdžios pareigūnas Plungėje.

Išvadoje nėra atsižvelgiama į tai, kad LAF laikraštis “Žemaičių žemė” Nr. 5 skelbia, kad Jonas Noreika liepos 20 d. subūrė ir vedė “Žemaičių žemės” delegaciją sveikinti LAF vyriausybę Kaune. Sutinkamai su Laikraščiu ir Z.Blyno dienoraščiu, Telšiai LAF vadas Noreika buvo vadas delegacijos kurią sudarė : “Telšių apskr. policijos vadas Bronius Juodikis, kuris (Telšių LAF vado Noreikos pavaduotojas, kuris beje buvo kaltinamas kaip vienas iš Telšių žydų išžudymo vadovų), Telšių apskrities viršininkas Ramanauskas, Telšių apskrities TDA viršininkas (komendantas) majoras Svilas, Plungės LAF vadas ir TDA viršininkas leit. Alimas, Telšių apskrities ligoninės direktorius dr. gyd. Plechavičius, Lietuvos banko Telšių skyriaus direktorius Jurkus.”¹⁵

Jei Jonas Noreika vadovavo šiems asmenims politiniu klausimu, vadinasi jau 1941 m. liepą buvo įgijęs jų pasitikėjimą ir autoritetą. Todėl neturėtų būti atmetama versija, kad Jonas Noreika galėjo vadovauti P. Alimui ir kitiems duodant nurodymus dėl Plungės žydų izoliavimo, konvojavimo ir sušaudymo.

Išvadoje yra nurodoma, kad *J. Noreika pats savo asmenine iniciatyva negalėjo įsakyti šaudyti Plungės žydus, kadangi žydų naikavimo operacijose dalyvavę lietuvių policinių struktūrų darbuotojai buvo klusnūs vokiečių saugumo policijos ir SD įstaigos pareigūnų nurodymų vykdytojai, t. y. buvo griežtai subordinuojamoje padėtyje*. Tai yra nepagrįsta Centro nuomonė. Nurodytų istorinių šaltinių ir A.Pakalniškio liudijimų kontekste Centro argumentas dėl Jono Noreikos veiklos Plungėje ir Plungės žydų žudynių reikalauja aiškaus persvarstymo.

Telšių LAF vado veikla

Išvadoje nėra minima aplinkybė, kad Jonas Noreika 1941 m. liepos mėn. gyvena Telšiuose, mieste kuriame yra Telšių LAF būstinė. Žinoma, kad Noreika gyveno Vaižganto gatvėje esančiame žydo name. Šią aplinkybę liudija:

Zenono blyno dienoraštyje aprašant “Žemaičių žemės” delegacijos sudėtį, Jonas Noreika yra įvardijamas LAF Telšiai vadas

¹⁴ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 6964/3, l. 18, 18 a.p., 24 a.p., 76 a.p., b. 15668/3, t. 1, 29, 56, 56 a.p.

¹⁵ “Karo laikų dienoraštis”. Zenonas Blynas, Vilnius 2010, p. 93

Bendras Ramanausko ir Noreikos įsakymas, pasirašytas liepos 25, kuriame Noreika nurodomas LAF Telšiai vadas.

Noreika Telšiuose apsigyveno po Plungės žydų žudynių, 3 savaites iki pat paskyrimo į Šiaulius. Išvadoje šis veiklos laiko tarpas nėra aptariamas, o Jonas Noreika juk vadovavo gunkluotiems LAF savanoriams Telšių apskrityje.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Jono Noreikos vadovaujamoje apskrityje Telšių miesto savivaldybė jau nuo 1941 m. birželio 30 d. išdavinėjo pakvitavimus dėl žydų turto perleidimo - prašymus pateikusiems asmenims¹⁶. Aplinkybė, kad turtas buvo dalomas taip anksti ir su vietos valdžios leidimu suponuoja, kad Telšiuose turto valdymas buvo atlaisvintas, o turto šeiminkai buvo izoliuoti dar 1941 m. birželio pabaigoje. Dokumentai liudija, kad Telšių geto įkūrimą vykdė Telšių apskrities viršininko administracija¹⁷, o žydų turtą ir pačius žydus administravo Telšių miesto savivaldybė, laikiusi ir darbams išnaudojusi žydus iki pat gruodžio mėnesio. Savivaldybė net turėjo atskirą pareigūną žydų reikalams.

Dokumentai liudija, kad 1941 m. birželį ir liepą žydų atžvilgiu Telšiuose buvo vykdomi ne nacių nurodymai. Dokumentai patvirtina, kad oficialūs įstaigų vadovai policijos vadas, apskrities viršininkas, savivaldybė vykdė veiksmus prieš žydų tautybės asmenis. O šie žmonės įėjo į Jono Noreikos vadovojamą „Žemaičių žemės“ delegaciją. Jonas Noreika šiems žmonėms turėjo įtaką vykdant LAF programą ir ideologiją, kur visi žydai buvo prilyginami komunistams t.y. priešams. Kadangi valdžioje buvo LAF, tikėtina, kad žydų suvarymas į getą Telšiuose buvo vykdytas vietos valdžios iniciatyva.

Tai yra labai svarbios aplinkybės, kadangi jos parodo nusikalstamus vietos valdžios institucijų veiksmus, vykdytus prieš žydų tautybės asmenis. Šie faktai nurodo bendrą atmosferą kurioje veikė Jonas Noreika ir žmonės kurie supo jį Telšiuose. Noreika negalėjo likti Holokausto įvykių nuošalį. Išvada reikalauja aiškaus Jono Noreikos LAF Telšiai vado veiklos įvertinimo, aptariant galimas jo sąsajas su nusikalstamais veiksmais nukreiptais prieš Telšių žydus ir Lietuvos Respublikos piliečius.

Išvadoje nėra svarstoma kokią galią Jonas Noreika turėjo eidamas LAF Telšiai pareigas, nėra svarstoma ką galimai veikė Jono Noreikos vadovaujami ginkluoti LAF savanoriai. Pažymėtina, kad egzistuoja archyvinis dokumentas liudijantis, kad 1941 m. Lietuvos nacionalsocialistinės partijos nariams Telšių komendantūroje buvo išduodami leidimai ginklams nešioti¹⁸.

Sutinkamai su Šiaulių prokuroro Mato Krygerio liudijimu¹⁹, jis nuvyko į Telšius, į LAF būstinę išsiaiškinti dėl čia vykdomų mirties nuosprendžių teisėtumo. Krygeris knygoje rašo: „Kai kurie broliai Lietuviai savo iniciatyva vykdė egzekucijas. Štai Telšiuose susidarė superpatriotų lietuviškas „karo lauko teismas“, teisęs „komunistus“, „komunistų veikėjus“, pats vykdė nuosprendžius“. Autorius žodžius naudoja kabutėse, tuo logiškai paneigiant tikrąją žodžių reikšmę ir suponuojant veiksmų neteisėtumą.“ Krygeris nurodo, kad susitikime dalyvavo neeiliniai LAF veikėjai. Jam

¹⁶ Prašymai ir pakvitavimai dėl turto perleidimo pridedamai

¹⁷ 1941 -09- 23 Telšių burmistro laiškas pristatyti Noreikai išlaidų sąmatą patirtą Telšių getui įrengti

¹⁸ LCVA-f1075-a2-b19-13R

¹⁹ Matas Krygeris. Rūstūs prisiminimai. psl. 50-51

pasiūlus paleisti suimtuosius laikomus LAF štabe ir barake prieštaraujančių nebuvo, Telšių apskrities viršininkas Augustinas Ramanauskas pridūrė, "Aš sakiau, kad negerai darome."

Iš Mato Krygerio teiginio "neeiliniai LAF veikėjai" galima suprasti, kad prokuroro susitikime dalyvavo ir Jonas Noreika ir Bronius Juodikis, mjr. Svilas bei A.Ramanauskas. Pažymėtina, kad egzistuoja mirties bausmės pasmerktų malonės prašymo atmetimo/tenkinimo sprendimas²⁰. Tai liudija, kad LAF karo lauko teismas ir mirties nuosprendžiai buvo Noreikos žinioje. O taip pat Telšių kalėjimas, kuriam 1941 m. liepos 2 d. savivaldybė leido perimti²¹ 500 vnt patalynės, tiek pat apatinių ir marškinių. Šios aplinkybės išvadoje nėra nurodomos, o jos yra labai svarbios, kadangi liudija galimus Jono Noreikos nusikaltimus prieš Lietuvos piliečius įvykdytus Telšių apskrityje.

Šalutiniai įrodymai²² liudija, kad Joniškio valsčiaus LAF savanoriai turi "ŽYDŲ TVARKYMO KOMISIJA" kuri 1941 m. liepos pradžioje įsako Joniškio valsčiaus savivaldybei suregistruoti gyventojus ir surasti jų slepiamą turtą. Liepos 18 d. išleidžia įsaką žydams, nustatantį 20 000 Rb baudą už ankstesnio įsakymo nevykdymą ir įpareigojanti sumokėti į LAF kasą iki rytdienos 3 val popiet. Šis dokumentas patvirtina, LAF galią ir įtaką sprendžiant Joniškio žydų turto ir pačių žmonių likimą. Dokumentai patvirtina, kad Joniškio LAF, pasireiškė visiška savivale vietos žydu atžvilgiu ir turėjo galią įsakinėti ne tik asmenims bet ir Joniškio savivaldybei.

Pažymėtina, kad Žemaitijos LAF "valdymo" pasekoje kuomet buvo grobstomas žydų turtas, o vietos gyventojai žudomi be teismo nuosprendžio arba pasmerkiami LAF teismo nuosprendžiu, 1941 m. liepos 24 d. (po Mato Krygerio apsilankymo Telšiuose) Šiaulių apskrities viršininkas Urbaitis išleidžia įsakymą²³ smerkiantį LAF partizanų savivalės veiksmus. Dokumentas konstatuoja, kad LAF partizanai/ TDA/Baltaraiščiai vykdo teisėsaugos ir jėgos struktūrų funkcijas ir tai daro neteisėtai. Tą pačią dieną yra išleidžiamas LAF Šiauliai vado įsakymas Nr. 2²⁴, kuriame konstatuojama, kad kad LAF skyriai veikia nesuderintai su vietos policija ir pridarė "žygių" kurie žemina organizacijos įvaizdį.

Labai svarbus dokumentas, liudijantis Jono Noreikos Telšių LAF vado veiklą yra bendras Noreikos ir Telšių apskrities viršininko 1941 m. liepos mėn. 25 d. įsakymas²⁵ "Telšių apskr. Policijos nuovadų Viršininkams ir Aktyvistų štabams" draudžiantis aktyvistams (LAF savanoriams) vykdyti mirties nuosprendžius vietoje. Nurodoma, kad pateisinimai dėl nužudymo bandant pasprukti bus kruopščiai tiriami. Tai liudija, kad mirties nuosprendžių vykdymas vietoje buvo to meto realijos Jono Noreikos vadovaujamoje Telšių apskrityje.

Svarbi aplinkybė liudijanti Jono Noreikos turėtą įtaką tuo metu yra ta, kad įsakymą pirmas pasirašė LAF Telšių Štabo Vadas Kap. Noreika, o Telšių apskr. Viršininkas Ramanauskas pasirašė antras. Šio rašto lydraštis nurodo, kad bendrai pasirašytą įsakymą, Telšių apskr viršininkas priskiria Noreikai ir šiuo duoda pavedimą administracijos subjektams ir policijai vykdyti LAF Telšiai vado įsakymą valią. Tai liudija LAF ir Noreikos turėtą įtaką Žemaitijoje.

²⁰ LCVA-fR1441-a2-b10-Vladas Bauža malonės prašymo atmetimas

²¹ Dokumentas Telšių savivaldybės pakvitavimas pridėdamas

²² LCVA R739, ap1, b4, l.12 ir kiti

²³ LCVA-F-R1099-ap1-l8-1

²⁴ LCVA R739 ap1, b4, l.17

²⁵ LCVA-f1075-a2-b6-l35

Išvadoje nėra svarstomas galimas Noreikos dalyvavimas Telšių apskrities žydų izoliavimo ir nužudymo procese. Aukščiau aptarti dokumentai ir Mato Krygerio liudijimas parodo, kad Noreika savo apskrityje turėjo kalėjimą, LAF vykdė komunistų persekiojimą (*pagal LAF ideologiją komunistai ir žydai viena ir tas pats*), vykdė mirties bausmes. Tačiau išvadoje yra nurodoma, tik tiek, kad Telšių valdžios žmonės 1941 m. liepos pirmomis dienomis Noreiką pakvietė į inteligentų vakarą, kuriame dalyvavo tie patys “Žemaičių žemės” delegacijos nariai. Išvadoje yra nutylimos svarbios aplinkybės apie šių asmenų įvykdytus karo nusikaltimus.

Plungės ir Telšių žudynės neminimos Lietuvos žydų išžudytojo Einsatzkommando 3 (Hamano būrys) vadovo Jėgerio ataskaitoje, nė Lietuvos paribio žydų išžudytojų Tilžės Einsatzkommando teismo liudijimuose. Iš Einsatzgruppe A vadovo Štalekerio ataskaitos galime suprasti, kad formaliai už žudynes Plungėje, Telšiuose, Mažeikiuose, Biržuose ir Šiauliuose atsakė Latvijos žydų išžudytojų, Einsatzkommando 2, vienas Šiauliuose esantis būrys, buvęs 100 km nuo Plungės.

Štalekerio 1941 m. spalio 15 d. ataskaita, nurodo, kad vienas Einsatzkommando 2 būrys (maždaug 30 karių), atsakingas už visą Šiaulių apygardą, įstengė išžudyti 42,000 žydų, kuomet Jėgerio Einsatzkommando 3 (150 karių) Kauno apygardoje išžudė 32,000. Tačiau iš Jėgerio ataskaitos žinome, kad jo būrys, vadovaujamas sociopato Hamano, buvo labai skrupulingas, dirbo 5 dienas per savaitę. Tokie skaičiai liudija apie galimą Žemaitijos LAF prisidėjimą prie žydų žudynių Plungėje ir Telšiuose.

Laikotarpiu kai Jonas Noreika eina Telšių LAF pareigas 1941 m. Telšiuose (kaip ir Plungėje) yra nužudoma daug žydų tautybės žmonių. Jonas Noreika buvo aukščiausias politinės partijos atstovas turintis autoritetą apskrityje. Jis vadovavo delegacijai kurią sudarė Telšių apskr. policijos vadas, Telšių apskrities viršininkas, Telšių apskrities TDA viršininkas (komendantas). Yra tikėtina, kad jie dalyvavo išvarant žydus į Telšių getą, nusavinant ir išdalinant, parduodant jų turtą. Šie žmonės vadovavo ginkluotoms įstaigoms (policija, TDA) siejamomis su žydų žudynėmis Lietuvoje. Jie buvo artimame Noreikos bendravimo rate. Noreika buvo šių asmenų politinis ir ideologinis vadas (Generolas Vėtra).

Tai yra labai svarbios aplinkybės, kurios išvadoje nutylimos. Esama išvada neatspindi istorinių įvykių realijų ir galimo Jono Noreikos nusikalstamo vaidmens Telšių apskrityje, todėl reikalauja papildymo. Visų pirma įvardinant LAF kaip politinę organizaciją ir Jono Noreikos ir LAF galią Telšių apskrityje, objektyviai įvardijant LAF Telšiai turėtą kalėjimą, karo lauko teismus ir vykdytus mirties nuosprendžius.

Šiaulių apskrities viršininko veikla 1941 m. - 1942 m.

Išvadoje yra nurodoma, kad “Ignas Urbaitis, kuris 1941 m. liepą ėjo Šiaulių apskrities viršininko pareigas, 1941 m. liepos 23 d. paskelbė dokumentą Nr. 6, kuriuo <...> Miestelių žydai nuo 1941 m. liepos 25 d. iki rugpjūčio 15 d. turėjo persikelti gyventi į valsčių viršaičių bei miestų burmistrų nurodytas vietas. Žydai, kurie nevykdys šių nurodymų, turėjo būti baudžiami”. Toliau išvadoje nurodoma, kad “aukščiau minėtuose žydų diskriminavimo ir izoliavimo veiksmuose J.Noreika nedalyvavo”.

Esama istorinis dokumentas, kur liudija priešingai, kad 1941 m. rugpjūčio 9 d. Jonas Noreika davė nurodymą²⁶ viršaičiui dėl Triškių miestelio žydų iškeldinimo į Gruzdžius. Šis dokumentas paneigia Centro teiginį dėl Jono Noreikos nedalyvavimo žydų diskriminavimo veiksmuose vykdant ankstesnio apskrities viršininko įsakymą ir reikalauja išvados persvarstymo.

Verta atkreipti Centro dėmesį, kad taip pat yra ir kiti dokumentai liudijantys, kad Jonas Noreika, veikdamas Urbaičio išleisto 1941 m. liepos 23 d. dokumento Nr. 6 dvasia, eidamas valstybės tarnautojo pareigas veikė prieš žydų tautybę Lietuvos piliečius dar iki Gewecke paskyrimo Šiaulių apygardos komisaru. O tiksliau Noreika išleidžia šiuos aktus dėl žydų turto:

Nurodymai dėl žydų turto nusavinimo

Rugpjūčio 6 d. laikini nurodymai (Reg Nr. 429)²⁷, kaip pasielgti su žydų ir komunistų paliktu beglobiu turto. Nurodymai skirti miestelių viršaičiams ir Šiaulių apskrities miestų burmistrams. Jonas Noreika duoda nurodymą, kad iki vyriausybės nustatys kitaip tiek kilnojamasis turtas tiek nekilnojamasis turtas pereina savivaldybių žinion, turi būti aprašomas, gendantis turtas parduodamas. Perkraustomi žydai gali pasiimti kilnojamojo turto savo nuožiūra, kitas turtas laikomas paliktu beglobiu.

Rugpjūčio 16 d. nurodymų papildymas, nurodantis, kad turto sąrašą turi pasirašyti ir žydas turto sąavininkas, o sąrašai iki rugpjūčio 20 d. pristatyti Noreikai.

Išvadoje nėra nurodoma, kad Jonas Noreika tvarkė reikalus dėl žydų turto nusavinimo. Išvadoje nėra analizuojama kieno iniciatyva ar nurodymu Jonas Noreika pirmosiomis savo darbo dienomis išleido patvarkymus dėl žydų turto perėmimo savivaldybių žinion, kieno iniciatyva Jonas Noreika įgijo žydų nekilnojamojo turto sąrašus.

Išvadoje yra nurodoma, kad Noreika Rugsėjo 10 d. išleido nurodymus dėl kilnojamojo žydų turto likvidavimo²⁸, tačiau išvadoje yra nutylima ta aplinkybė, kad pinigų už parduotus daiktus jis nurodo įnešti į savo vadovaujamos Apskrities valdybos kasą (ne banko sąskaitą), o likusį beglobį žydų turtą raginama suskirstyti ir likviduoti (išdalinti, sunaikinti) kuo skubiau.

Svarbus aspektas vertinimui yra tas, kad vėliau, t.y. spalio 10 d. Jonas Noreika paskelbia Komisaro nurodymą²⁹, kuriame nurodo pinigų gautus už parduotą žydų turtą įnešti į nacių banko sąskaitą. Toks naudos gavėjo pakeitimas liudija, jog komisaras Gewecke susidomėjimą žydų turto reikalais parodė praėjus dviem mėnesiams nuo Noreikos nurodymų paskelbimo, pirmosiomis darbo dienomis.

Tai yra svarbios aplinkybės, liudijančios, kad Noreika iki spalio 10 d. turėjo pakankamą veiklos laisvę spręsti Šiaulių apskrities žydų kilnojamojo turto klausimus, o jo vadovaujama įstaiga tikėtina gavo ir pinigų iš parduoto žydų turto. Tokia veikla, jau ir Noreikos darbo metais buvo pripažįstama marodieriaivimu, t.y. turto grobstymui karo sąlygomis. Išvadoje šios aplinkybės nutylimos.

Žydų nekilnojamojo turto perleidimas

²⁶ LCVA-fr-1099-a.1- b.2- 1137

²⁷ LCVA-fr-1099-a1-b1-1113

²⁸ LCVA-fr-1099-ap1-b1-1 239

²⁹ LCVA R1099-1-2-456

Esamoje išvadoje nėra minima, kad Jonas Noreika, individualiais aktais tvarkė žydų nekilnojamojo turto reikalus. To meto apskrities viršininko administracijos dokumentai liudija Jono Noreikos iniciatyvą, tarpininkaujant ir priimant sprendimus dėl žydų nekilnojamojo turto perdavimo naujiems savininkams, o tiksliau:

1941 metų rugpjūčio 7 d. Alaus gamyklos Gubernija prašymas perduoti žydų vaisvandenių dirbtuves gamyklos nuosavybėn³⁰. Prašymas surašytas antrą Jono Noreikos darbo dieną. Jono Noreikos ir jo sekretoriaus Tamašausko pasirašyta rezoliucija rašto kampe skelbia: „Reikalas sutvarkytas telefonu – bylon“ 41 m. spalio 7 d.

1941 metų spalio 23 d. Noreikos raštas³¹ adresuotas Kuršėnų valsčiaus viršaičiui, kuriame nurodoma, kad Šneiderio ūkio valdytoju yra skiriamas Pluskus Ignas, pavedama tuojau esamus gyventojus iškeldinti ir turtą aprašyti.

1941 metų spalio mėn. raštas³² adresuotas komisarui Gewecke, kuriame prašo jo palaiminimo dėl žydo malūno ir 20 ha žemės Kuršėnų valsčiuje perleidimo šiauliečio Benedikto Galmino nuosavybėn. Rašte Noreika nurodo, kad asmeniškai šiam reikalui tarpininkauja.

Aukščiau nurodyti dokumentai liudija, kad Noreika turėjo suinteresuotumą dėl vieno ar kitų priežasčių tarpininkauti dėl žydų nekilnojamojo turto perleidimo naujiems savininkams. Tokia veikla pagal galiojusius aktus neįėjo į apskrities viršininko pareigas, nes naujuosius savininkus skirdavo burmistrai ir viršaičiai pagal nustatytus kriterijus. Noreika visgi buvo aukščiausias pareigūnas po nacių komisaro apskrityje, tad jo tarpininkavimas greičiausiai užtikrindavo sklandų pasirinktos žydų nuosavybės perleidimą.

Dar daugiau, yra išlikę dokumentai³³ liudijantys, kad J.Noreika eidamas apskrities viršininko pareigas tvarkė žydų išnaudojimo priverstiniais darbams klausimus, organizavo jų apsaugą, rūpino ginklus ir leidimus sargybiniais, organizavo žydų paėmimą-gražinimą į Šiaulių getą. J.Noreikos 1941-11-05 raštas Šiaulių savivaldybei, liudija, kad savivaldybė pasigedo pinigų už Jono Noreikos organizuotą žydų darbą prie geležinkelio, kuriuos turėjo gauti už iš geto paimtus darbu žydus. Noreika, savo ruožtu, savivaldybei siūlo kreiptis į paslaugų užsakovą - Geležinkelių valdybą. Šie dokumentai liudija Jono Noreikos asmeninį įsitraukimą į Šiaulių žydų išnaudojimą priverstiniais darbams. Tai yra svarbios aplinkybės, liudijančios, kad Noreika po Žagarės žydų žudynių išnaudojo nacių paskelbtą žydų teisių suvaržymą savo reikmėms.

Aukščiau nurodyti dokumentai yra svarbūs, kadangi liudija, kad Noreika savo valia ir pasirinkimu administravo žydų nekilnojamojo turto perrašymo klausimus, bei išnaudojo Šiaulių geto žydus vykdamas įmonių užsakytus darbus. Tai nebuvo nacių įsakymų vykdymas, tai buvo tęstiniai, valingi ir sąmoningi nusikalstami veiksmai prieš lietuvių piliečius.

Žagarės geto įkūrimas ir administravimas

³⁰ LCVA-fR-1099-a1-b2-1418

³¹ LCVA F, R-1099, ap.1, b.2

³² LCVA F, R-1099, ap.1, b.2, l.544

³³ LCVA-fR-1099-a1-b2- 1338, LCVA-fR-1099-a1-b2- 1440, LCVA-fR-1099-a1-b2- 1504

Išvadoje yra nurodomas 1941 m. rugpjūčio 22 d. Jono Noreikos nurodymas³⁴ „Visiems Šiaulių apskrities valsčių viršaičiams ir antraeilių miestų burmistrams“, kuris skelbė, kad Šiaulių apygardos komisaras įsakė žydus, perkelti į Žagarę. Taip pat nurodoma, kad “okupacinei nacių valdžiai jį, kaip ir kitus lietuvių civilinės administracijos pareigūnus, pavyko įtraukti į su žydų izoliavimu susijusių reikalų tvarkymą”.

Centras išvadoje konstatuodamas įsakymo faktą, pareiškia, kad nacių valdžia įtraukė Joną Noreiką į su žydų izoliavimu susijusių reikalų tvarkymą, tačiau nutyli svarbias dokumentuotas aplinkybes liudijančias, kad Jonas Noreika ir jo vadovaujama Šiaulių apskrities viršininko administracija rūpinosi Žagarės geto įkūrimu, palaikymu ir likvidavimu. Tai liudija žemiau aptarti dokumentai.

Žagarės burmistro Simono Rakščio parodymai³⁵ duoti sovietų sąjungos tardymo pareigūnams, kuriuose jis dviejų apklausų metu liudija, kad jis ėjo burmistro pareigas iki sovietų okupacijos, 1941 m. rugpjūčio pabaigoje buvo paskirtas Jono Noreikos eiti Žagarės miesto burmistro pareigas, nacių valdžia jį iš pareigų atleido spalio pabaigoje, dirbo du mėnesius. Į klausimą kieno nurodymus vykdė, Simonas Rakštys atsakė, kad vykdė išimtinai Jono Noreikos nurodymus.

Reikia suprasti, kad žydų geto atsiradimas, buvimas ir likvidavimas buvo Žagarės miestelio įvykių epicentras 1941 m. rudenį, tačiau anot burmistro jis neveikė savarankiškai, vykdė Noreikos nurodymus. Svarbu pastebėti, kad Simonas Rakštys nacių buvo pakeistas kitu burmistru, iškart po geto likvidavimo.

Yra išlikęs Jono Noreikos pasirašytas leidimas Jonišio burmistru, leidžiantis pasilikti dantų techniką³⁶ iki dviejų mėnesių savo žinioje. Šis dokumentas yra svarbus nes liudija, kad Jonas Noreika turėjo veiksmų laisvę ir galėjo daryti išimtis vykdant formaliai komisaro Gewecke įsakymą dėl žydų perkėlimo į Žagarės geto.

Šiaulių apskrities viršininko ir buhalterio pasirašytas 1942 m. rugpjūčio 24 d. pažymėjimas³⁷, kuris patvirtina, kad Lietuvių savisaugos dalių Šiaulių apygardos štabo kariai tikrai yra gavę iš Šiaulių apskrities viršininko nuo 1941-09-20 iki 1941-11-01 atlyginimą sumoje 53 3350,03 Rb.

Istorikų teigimu Šiaulių apygardoje veikęs 14-bataljonas buvo sudarytas iš LAF Telšiai karių kuopų, o Jonas Noreika buvo LAF Telšiai vadas. Šis dokumentas patvirtina, kad Jono Noreikos vadovaujama Šiaulių apskrities administracija mokėjo atlyginimą LAF kariams už laikotarpį kai Šiaulių apskrityje buvo vykdomos žydų masinio naikinimo akcijos (Žagarės gete 1941-10-02). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad atlyginimas buvo mokėtas ne už mėnesį (kaip įprasta), o už 6 savaites. Taip pat archyve nėra kitų panašaus turinio liudijimų. Nėra žinoma, kam jis adresuotas, tačiau panašu, kad buvo svarbus jei buvo reikalingas asmeninis Jono Noreikos paliudijimas.

1941 m. rugsėjo 4 d. Šiaulių komisaro Gewecke, apskričių viršininkų ir policijos vadų slapto pasitarimo protokolas (Priedas Nr. 38, Mokslo akademijos bibliotekos fondas), kuriame yra pateikiami nuoseklūs nurodymai dėl žydų teisių suvaržymo ir draudimai žydams. Šiuos nurodymus privalėjo vykdyti Apskričių viršininkai ir jiems pavaldi policija. Dokumentas liudija, kad

³⁴ ---

³⁵ LYA K58-1, b.8276, l.11

³⁶ LCVA-fR-1099-a1-b2-l-380

³⁷ LCVA-fR-1099-a2-b2-1133

nusikalstami veiksmai prieš žydus nebuvo atsitiktiniai, buvo planuojami, jų vykdymas prižiūrimas ir Noreika tame dalyvavo.

Nepanašu, kad Centras atsižvelgė į šiuos dokumentus konstatuodamas, jog Noreika buvo įtrauktas tik su izoliavimu susijusius reikalus. Dokumentai liudija, jo asmeninį įsitraukimą ir dalyvavimą administruojant Žagarės geto. Jo valingą ir sąmoningą įsitraukimą į Šiaulių apskrities žydų išnaikinimo procesą. Noreika dėjo pakankamas pastangas, kad ankstesnis Ignas Urbaičio 1941 m. liepos 23 d. dokumentas Nr. 6, būtų įvykdytas, kad žydai būtų izoliuoti. Nors vietos gyventojai tam priešinosi, Šiaulių apskrities žydų getas buvo įkurtas Žagarėje. Noreika paskyrė miesto burmistrą ir jam asmeniškai vadovavo laikotarpiu kol buvo gyvi vietos žydai (likvidavus geto burmistras nacių buvo nušalintas). Noreikos įstaiga sumoka atlyginimą už 6 savaitių laikotarpį, galimai Telšių LAF kariams (14-bataljonas), už laikotarpį kai buvo likviduojami Žagarės geto kaliniai. Tai yra labai svarbios dokumentuotos aplinkybės, kurios išvadoje yra neminimos. Dokumentai liudija aktyvų kolaboravimąsi su nacių valdžia, ko pasekoje buvo nužudyti Šiaulių apskrities žydai, įkalinti Žagarės gete.

Noreikos sąmoningi veiksmai padarė įtaką Holokaustui, tačiau Centras yra kitos nuomonės. Manau, kad esama istorinė išvada reikalauja aiškaus papildymo, paremto nurodytų dokumentuotų aplinkybių analize. Siekiant objektyvaus ir teisingo istorinių aplinkybių išviešinimo, išvadoje būtina įvardinti Jono Noreikos kolaboravimąsi su naciais epizodus.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Zenono Blyno dienoraštyje yra pažymėta, kad Karl Jager 1941 m. rugsėjo mėn. buvo atvykęs pas Šiaulių apygardos komisarą Franz Gewecke. Būtent šio asmens nurodymu Jonas Noreika įsteigė Žagarės geto, prašė užtariamo perleidžiant žydų nekilnojamąjį turtą, prašė leidimų ginklams ir kt. Karl Jager prašė perduoti jam Šiaulių miesto geto žydus - sunaikinimui. Franz Gewecke Šiaulių miesto geto žydų neatidavė. Šiaulių miesto getas yra retas, kuris nebuvo likviduotas ir kuris išsaugojo daug žydų gyvybių. To negalima pasakyti apie Jono Noreikos valdytos Šiaulių apskrities Žagarės geto.

3. Istorinės išvados neteisėtumas

Esama istorinė išvada yra neteisėta ir pažeidžia Viešojo administravimo įstatymo 3 str. nustatytą:

Objektyvumo principą, kuris reiškia, kad administracinis sprendimas ir oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs.

Išsamumo principą, kuris reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.

Centras išvadoje nepasisako dėl įrodymų liudijančių kaltę, nutyli svarbias aplinkybes supusias vieną ar kitą įvykį (pvz. nesivadovauja išleistu Lietuvos Nacionalistų Partijos sekretoriaus Zenono Blyno dienoraščiu, detaliam aprašančiu 1941 m. Žemaitijos įvykius). Centras įvykius ir Jono Noreikos veiklą vertina fragmentiškai, atmesdamas ir visiškai nepasisakydamas dėl susijusių aplinkybių, asmeninių ryšių t.y. vertinime neatsispindi bendra aplinkybių visuma, nepasisakoma dėl Jono Noreikos ryšių su kitais LAF ir LNP nariais.

Nepiktnaudžiavimo valdžia principą, kuris reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų.

Esminis Genocido centro veiklos uždavinys (Įstatymo 4 str.) yra okupacinių režimų 1939-1990 metais vykdyto Lietuvos gyventojų fizinio bei dvasinio genocido tyrimas, istorinės tiesos ir teisingumo atkūrimas. Centras, esamoje išvadoje nepasisakydamas dėl Jono Noreikos kolaboravimosi su naciais ir LAF veiklos Žemaitijoje, pažeidžia įstatymo nustatytus uždavinius ir veikia priešišškai įstatymo nustatytiems tikslams.

Istorinių aplinkybių nutylėjimas, selektyvus ir teismų praktikai prieštaraujantis asmens veiklos vertinimas neatspindi tiesos apie Joną Noreiką. Išvados teiginiai, kad centro istorikai teikia išvadą “visapusiškai ištyrę Jono Noreikos veiklą” ir “iširtuose archyvinuose dokumentuose ir istorikų darbuose nerasta jokių žinių, net užuominų, kad J. Noreika būtų buvęs Šiaulių apskrityje vykusių masinių žydų naikinimo operacijų dalyvis” yra visuomenės dezinformacija, draudžiama Visuomenės informavimo įstatymo 19 str. 2 d.

Tai yra tęstinis sąmoningas visuomenės dezinformavimas. Bylos nagrinėjimo Vilniaus administraciniame teisme metu, Centras nurodė, kad visi pareiškėjo pateikti archyviniai dokumentai, spaudos ištraukos, moksliniai straipsniai Centrai jau buvo žinomi ir vertinami priimant išvadą apie Jono Noreikos veiklą dar 2015 m. spalio mėnesį” (cit 2019 m. kovo 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-534-281/2019). Centras šiais dokumentais nesivadovavo ir išvadoje jų neįvardino.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartus dokumentus, liudijančius galimai Jono Noreikos padarytas nusikalstamas veikas prieš Lietuvos gyventojus darytina išvada, kad esama Centro išvada pažeidžia įstatymo 22.11 str. nustatytus reikalavimus, nustatančius, kad valstybės įstaigų publikuojama informacija:

2. privalo būti objektyvi ir nešališka, pateikiama kuo daugiau nuomonių ginčytiniais politikos, ekonomikos ir kitais visuomenės gyvenimo klausimais;
4. neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų.

Nurodyti argumentai dėl įstatymo pažeidimo nėra vien pareiškėjo nuomonė. Jono Noreikos anūkė Silvia Foti taip pat nesutinka su istorinėje išvadoje skelbiama informacija ir yra nuomonės, kad jos senelis sąmoningai kolaboravo su naciais antrojo pasaulinio karo metu (Liudijimas Priedas Nr. 40).

Pažymėtina, kad mokslo žmonės atliekantys tyrimus Lietuvos Holokausto srityje, t.y. Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti su taip pat nesutinka su Centro išvados teisėtumu. Komisijos narių 2019-04-10 atsakyme į Centro pareiškimą dėl Jono Noreikos veiklos, yra nurodoma, kad (cit:) (Priedas Nr. 39):

“Negalime suprasti, kodėl Centras gina atvirai rasistinę ir fašistinę politinę grupę *Lietuvių Nacionalistų partiją*, kurios policijos dariniuose tarnavę nariai buvo tarp aktyviausių žydų persekiotojų ir žudikų”

“1941 m. rugpjūčio 22 d. ir 1941 m. rugsėjo 10 d. J. Noreika, vadovaudamasis vokiečių paskirto Šiaulių apygardos komisaro Hans Gewecke nurodymais, paskelbė įsakymus dėl apygardos žydų

perkëlimo į getus ir jų turto nusavinimo <...> Beveik visos pagal įsakymus suimtos aukos vëliau buvo nužudytos. Tokia yra istorinë realybë, grindžiama neabejotiniais dokumentiniais įrodymais. Jei tai nėra dalyvavimas Lietuvos piliečių žydu genocido procese, tai kas tada tai yra?”

Išvadoje pateikiamas genocido nusikaltimo dalyvių elgesio vertinimas yra neobjektyvus ir teisiškai ydingas. Centras Joną Noreiką vertina tik tiesioginio Holokausto dalyvio aspektu, tačiau išvadoje nėra vertinama, kokią įtaką jis kaip LAF vadas turëjo Žemaitijoje, kur jis verbavo ir jam buvo pavaldūs šimtai pagalbinës policijos savanorių - baltaraiščių³⁸, tų pačių kurie kartu su SS pareigūnais vykdë žydu naikinimą. Išvada nekalba apie tai, kad karo lauko teismo sprendimus priëmë ir vykdë Lietuvos Aktyvistų Frontas. Jonas Noreika Žemaitijoje buvo aukščiausias karo lauko teisëjas duodantis nurodymus pirmiau Telšių apskrities viršininko³⁹, kad LAF Telšiuose turëjo savo kalëjimą (virš 500 kalinių)⁴⁰, kad LAF vykdë mirties nuosprendžius. Išvada nekalba, kad Jonas Noreika vykdë LAF politiką smerkiančią žydu. Išvada nekalba, kokią įtaką Jonas Noreika, kaip LAF Žemaitija vadas padarë žydu tautybës Lietuvos gyventojams, vadovaudamas organizacijai leidusiai žydu smerkiantį laikraštį, vykdžiusiai žydu persekiojimą ir egzekucijas Žemaitijoje.

Pažymëtina, kad sutinkamai su Lietuvos teismų praktika genocido byloje, sprendžiant dėl asmens dalyvavimo genocido nusikaltime yra vadovaujamosi 1945 m. Niurnbergo Tarptautinio karinio tribunolo nuostatais, kurie, “kaip JT Generalinë Asamblëja savo rezoliucijose pripažino, yra tarptautinës teisës principai ir pripažinti bendrosios (paprotinës) tarptautinës teisës dalis”⁴¹.

Byloje dėl Lietuvos gynvetojų trëmimo sovietų okupacijos metais “teismas sprendë, kad įsakymų vykdymas negali būti vertinami kaip atsakomybë šalinanti aplinkybë, nes neteisëto įsakymo įvykdymas nešalina galimybės patraukti baudžiamojon atsakomybën nei jį davusio, nei jį įvykdžiusio asmens. Šis principas įtvirtintas 1945 m. Niurnbergo Tarptautinio karinio tribunolo įstatuose <...>. Įstatų 8 straipsnis skelbia, kad karo nusikaltimą, nusikaltimą taikai ar žmoniškumui padaręs asmuo nuo atsakomybës neatleidžiamas. Teismas konstatavo, kad kaltinamasis buvo sveikas, normalios psichikos žmogaus, o tokių žmonių poelgiai visada yra motyvuoti, kontroliuojami, valdomi jų psichikos, jie suvokia vykdomų veiksmų prasmë. Kaltinamojo pasirinkimas susieti savo veiklą su nusikalstama organizacija, dalyvavimas nusikalstamoje organizacijoje, kuri vykdo nusikaltimus žmogiškumui, taip pat, kolegijos nuomone, rodo kaltinamojo ketinimų kryptingumą, kad jis pasirinko tarnauti okupacinei valdžiai, vykdyti jos nurodymus, taip pat ir dalyvauti civilių asmenų trëmime laisva valia, suvokdamas šios nusikalstamos veikos pavojingumą”⁴².

Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. sausio 9 d. nuosprendyje baudžiamajoje byloje Nr. 1A-21/2009 teismas sprendë, kad “nors byloje nenustatyta, kad kaltinamasis nužudë kurį nors iš anksčiau paminëtų asmenų, tačiau jis dalyvavo MGB organizuotose operacijose, siekdamas sunaikinti žmones, priklausančius politinei grupei, todėl kaltininko bet koks dalyvavimas tokių veiksmų padaryme yra vertinamas kaip bendravykdytojo, o ne kaip padëjëjo. Tai, kad kaltininkas nieko nenužudë, gali turëti reikšmës tik skiriant bausmę ar parenkant bausmës rûšį. “

³⁸ Žemaičių žemë Nr. 5 skelbiama, kad Noreika šventës metu kvietë jungtis į LAF, A.Pakalniškio liudijimas dėl verbavimo Plungëje

³⁹ žr. Priedas 35 .1

⁴⁰ žr. Priedas 19 Mato Krygerio prisiminimai ir Priedas 21 - užklausa dėl paklodžių kalëjimui

⁴¹ cit. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 20 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-209/2008

⁴² ten pat

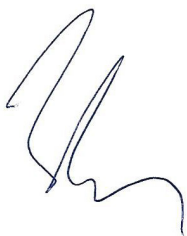
4. Skundo reikalavimas

Esama istorinė išvada yra neteisėta ir neteisinga. Ji neatspindi tikrųjų nusikalstamų Jono Noreikos veiksmų. Visuomenei pateikiama iškreipta informacija apie Joną Noreiką žeidžia mane. Tai sukelia neigiamas emocines pasekmes ir žemina mano orumą. Mano senelio šeima buvo išžudyta Jono Noreikos vadovaujamoje apskrityje, todėl turiu pagrindą reikalauti, kad Centras pakeistų išvadą ir tokiu būdu ištaisytų savo neteisėtais veiksmais man padarytą neturtinę žalą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes ir nurodytus dokumentus, prašau, kad Centras pakeistų ir publikuotų istorinę išvadą „Jono Noreikos (generolo Vėtros) veikla nacių okupuotoje Lietuvoje“. Pakeistoje išvadoje aiškiai įvardinant LAF organizaciją ir Jono Noreikos užimamą padėtį joje, galimai nusikalstamus LAF Telšiai ir kitų Telšių valdžios įstaigų veiksmus. Įvardintų Lietuvos Nacionalistų Partiją ir Jono Noreikos užimamą padėtį joje. Prašau, kad Centras vadovaudamasis Lietuvos ratifikuotais tarptautiniais teisės aktais bei Lietuvos teismų praktika genocido bylose objektyviai įvertintų Jono Noreikos kaip LAF Žemaitija vado prisidėjimą prie Holokausto Žemaitijoje, įskaitant prisidėjimą prie žydų žudynių Plungėje, Telšiuose ir Šiaulių apskrityje.

Pagarbiai

Grant Arthur Gochin



PRIDEDAMA:

Pateikiami dokumentai prieduose yra sunumeruoti atitinkamai pagal puslapio apačioje esančią nuorodų numeraciją. Priedai Nr 2-40 yra pateikiami skaitmeninėje CD laikmenoje.

[Priedas Nr 1] Atstovavimo sutartis

[Priedas Nr 2] LCVA F 412 In 13, B6 L863 Shmuel Gochin šeimos sudėtis

[Priedas Nr 4] LCVA F. 412. In. 12 B. 67. L. 225 1922 m. vidaus pasas Nr. 623696 Mones Gochin

[Priedas Nr 5] LCVA-f1075-a2-b10-1108 1942-03-11 Telšių kurija-paasiaiškina dėl spaustuvės nusavinimo

[Priedas Nr 5.1] LCVA-f1075-a2-b10-187 1941-07-04-Juodikis-praso-stalo-valstybinei-spaustuvei

[Priedas Nr 5.2] LCVA-f1075-a2-b10-186 1941-07-04-Telšių savivaldybė leidimas-stalui valstybinei-spaustuvei

[Priedas Nr 7] LKP-f3377-a55-b41-1107-119-Vytautas-Stonis paaiškinimai dėl LAF struktūros

[Priedas Nr 8] Žemaičių žemė 1941 m. numeriai

[Priedas 9] Žemaičių žemė Nr. 5 ištraukos

[Priedas Nr. 10] Ištraukos iš Mein Kempf - Žemaičių žemė Nr 2 ir 4

[Priedas Nr 12.] 1941 07 21 vokiečių komendatūrai išduoti 5 kaldras ir 3 pagalves

[Priedas Nr 12.1] Patirtos-išlaidos-vokiečiams Telšiai- 41-42 m

[Priedas Nr 12.2] 1941 07 02 Telšių apskrities viršininko nurodymas - žydų turto surinkimas - šaudmenis šauliams arba policijai

[Priedas Nr 13] Zenono Ivinskio liudijimas 1965 m. dėl Plungės ir Telšių žudynių

[Priedas Nr 16.1] 1941-06 - 30- Alkas prašo buvusios žydų fotolaboratorijos

[Priedas Nr 16.2] 1941 07 04 Povilas Rumbutis paskirtas Telšių savivaldybės ir Telšių žydų turto tvarkytoju

[Priedas Nr 16.3] 1941 07 04 baldai Telšių prokurorui Antaneliui

[Priedas Nr 16.4] 1941 07 08 policija-praso-baldų išsimokėtinai

[Priedas Nr 16.5] 1941-07-15 perleidžiama-skrybeliu-dirbtuve

[Priedas Nr 16.6] 1941 07 12 Telšių burmistro nurodymas - grobstomą turtą į savivaldybės sandėlį

[Priedas Nr 16.7] 1941 07 15 Telšių apskrities viršininko įsakymas dėl žydų turto grobstymo

[Priedas Nr 16.8] 1941 07 22 Savivaldybės įgaliojimas policijai pervežti į Telšius iš RAINIŲ žydų turtą

[Priedas Nr 17] 1941 -09- 23 Telšių burmistro laiškas pristatyti Noreikai išlaidų sąmatą patirtą Telšių getui įrengti

[Priedas Nr 18] LCVA-f1075-a2-b19-13R-Teise Nesioti Ginkla Telšiai

[Priedas Nr 19.] Ištrauka iš Mato Krygerio knygos - Rūstūs prisiminimai

[Priedas 22.1] LCVA R739,ap1,b4, l.12 LAF įsakymas Jonišio savivaldybei iki 15 liepos likusius žydus suregistruoti

[Priedas 22.2] LCVA R739,ap1,b4 l.11 LAF įsakymas Jonišio savivaldybei suregistruoti gyventojų slepiamą žydų turtą

[Priedas 22.3] LCVA R739ap1,b4, l.13 1941-07-10 LAF įsakymas žydams 20 000 RB bauda

[Priedas 23] LCVA-F-R1099-ap1-18-1 1941 07 24 Šiaulių apskrities viršininko Urbaičio įsakymas smerkiantis LAF partizanų savivalės veikmus

[Priedas 24] LCVA R739ap1,b4, l.17 1941 07 24 LAF Šiauliai įsakymas Nr. 2

[Priedas Nr 25.] LCVA-f1075-a2-b6-135-Noreikos Isakymas LAF Telsiai-1941 07 25

[Priedas Nr 25.1] 1941 07 25 Ramanausko ir Noreikos-rasto-priskyrimas Noreikai

[Priedas Nr 26] LCVA-fR-1099-a.1- b.2- 1137-Noreikos įsakymas dėl Tryškių žydų išskeldinimo.jpeg

[Priedas Nr 27] lcva-fr-1099-a1-b1-1113 1941-08-06 Noreikos įsakymas dėl žydų turto.jpg

[Priedas Nr 27.1] lcva-fr-1099-a1-b1-1113 1941-08-06 Noreikos įsakymas dėl žydų turto.jpg

[Priedas Nr 28] LCVA-fR-1099-ap1-b1-1 239-Noreika įsakymas dėl žydų turto Rugsejo 10.jpeg

[Priedas Nr 29] LCVA R1099-1-2-456 Noreikos įsakymas žydų turtas Į komisaro sąskaitą .jpeg

[Priedas Nr 31] (LCVA F., R-1099, ap.1, b.2, l -Šneiderio ūkio valdytojo paskyrimas

[Priedas Nr 32] LCVA F., R-1099, ap.1, b.2, l.544 - JN žydo malūnas ir 20 ha žemės Šiauliečiui Galminui

[Priedas Nr 33]-LCVA-fR-1099-a1-b2- 1504-Žydų išnaudojimas prie geležinkelio darbų

[Priedas Nr 33.1]- LCVA-fR-1099-a1-b2- 1440-Žydų išnaudojimas prie geležinkelio darbų

[Priedas Nr 33.2] LCVA-fR-1099-a1-b2- 1338-Žydų išnaudojimas prie geležinkelio darbų

[Priedas Nr 33.3]- LCVA-fR-1099-a1-b2-1294-Žydų išnaudojimas prie geležinkelio darbų

[Priedas NR 35] Simonas Rakstys Zagares burmistras apklausa

[Priedas Nr 36.]LCVA-fR-1099-a1-b2-1-380-leidimas pasilikti dantų techniką

[Priedas Nr 37]LCVA-fR-1099-a2-b2-1133-Alga Šiaulių štabo kariams

[Priedas Nr 38] 1941 09 04 Gewecke pasitarimas

[Priedas Nr 39.] Patvirtinimas Silvia Foti

[Priedas Nr 40] 2019-04-10 Komisijos narių atsakymas į LGGRTC pareiškimą